

Beszámoló a Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság 2013. évi tevékenységéről

1. A bizottság az MTA I., a II., a III., a IV., az V., a VI., a VII., a VIII., a IX., a X. és a XI. osztályának közös testülete

Az állandó bizottság tisztségviselői: elnök: *Keszler Borbála*, társelnök: *Grétsy László*, titkár: *Tóth Etelka*. Az állandó bizottság létszáma: 29 fő; ebből akadémikus: 10 fő, közgyűlési képviselő: 12 fő, az MTA doktora/tudomány doktora: 8 fő, kandidátus: 3 fő, PhD-s: 6 fő. Minősítés nélküli tag: 2 fő.

Az állandó bizottság munkabizottsága. A bizottság tagjaiból egy szűkebb (11 tagú) albizottság alakult Keszler Borbála vezetésével, melynek további tagjai: Antalné Szabó Ágnes, Földi Ervin, Gerstner Károly, Heltainé Nagy Erzsébet, Hőnyi Ede, Laczkó Krisztina, Mártonfi Attila, Siptár Péter, Tóth Etelka, Zimányi Árpád.

A tudományos bizottság ülései

2013-ban az állandó bizottság 2 ülést tartott: június 18-án és december 3-án; a munkabizottság 12 alkalommal tanácskozott: január 8-án, január 29-én, február 5-én, február 19-én, március 4-én, április 2-án, április 29-én, május 13-án, május 27-én, július 3-án, szeptember 30-án és október 28-án. – Az ülések helyszíne minden alkalommal: az ELTE Bölcsészettudományi Kara (1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A II. emelet).

Az egyes ülések

2013. január 8. (A szűkebb munkabizottság ülése)

A szótár *j* és *k* betűinek megtárgyalása

Nagy vita alakult ki a *knock out* szó írásával kapcsolatban. A döntés: a szót egybe kell írni. Rövidítése (a szokást megtartva): *KO*. – Vita alakult ki azzal kapcsolatban, hogy szabálya tegyük-e elválasztáskor az esztétikai szabályt (tehát, hogy egy magánhangzót nem választunk el). Döntés: nem. A szótárban is jelölni kell elválasztáskor minden elválasztási helyet. – A *-ció* szóvégződést is el kell választani.

2013. január 29. (A szűkebb munkabizottság ülése)

Az *l* és *ly* betűk vitája

Újra felmerült az *l-jei* vagy *l-i* kérdése. A bizottság a régi döntés mellett maradt (mindkét megoldás helyes).

2013. február 5. (A szűkebb munkabizottság ülése)Az *m* betű vitája

Problémák: A *Mikulás* szót mint tulajdonnevet nagybetűvel kell írni, de: a *mikulás*csomag, *mikulás*ra kaptam kisbetűs. – A MŰPA szabályos írásmódja *Múpa*, úgy tűnik azonban, hogy nehéz lenne változtatni a szokáson. Ezzel együtt a bizottság a szabály szerinti írásmódot támogatja.

2013. február 19. (A szűkebb munkabizottság ülése)Az *n* betű vitája

Döntés született a *cigány* előtagú (szerkezetek) írásmódjáról: *cigányvajda*, *cigányzene*, *cigány-meggy* egybe. Külön azonban: *cigánygyerek*, *cigány asszony*, *cigány család*, *cigány legény*, *cigány nő*, *cigány nyelv*, *muzsikus cigány*. – Javaslat: lehessen a *nemcsakot* kétféleképpen írni: *nemcsak*, *nem csak*. – Kérdéses volt a *nüansz* szó írása is, mivel az ejtése [nüansz], a továbbiakban ennek megfelelően írjuk: *nüansz*.

2013. március 4. (A szűkebb munkabizottság ülése)

Nagy vita volt a *nyű* ige *nyűvi* alakjával kapcsolatban. A szótárakban rövid *ü* van, de senki nem ejti röviden. Végső döntés: hosszú *ű*-vel kell írni. – Újra felmerült a *spray* szó írása. A végső döntés az, hogy adjunk meg három variációt: *spray*, *spré*, *szpré*. – Nagy vitát váltott ki a *-beli* képző ügye. Eddig kötőjellel kapcsoltuk a címekhez, és a címeket nagybetűvel kellett írni. Mivel azonban a *-beli* már nem számít képzőszerű utótagnak, logikus lenne a kisbetűs írás. – A bizottság a hagyományos írás mellett döntött.

2013. április 2. (A szűkebb munkabizottság ülése)

A *forgóalváz*, *bevásárlóközpont*, *festőműhely* stb. típus helyesírása. – Az *-ú/-ű* képzős utótagú szerkezetek írása. – Az *o*, *ó*, *ö*, *ő* betűk vitája

Mártonfi Attila tájékoztatta a bizottságot arról, hogy Kenesei István igazgató szeretné, ha a szabályzatból készülné egy iskolai változat. Ebben a munkában szívesen részt venne a Nyelvtudományi Intézet is. A másik pillér lehetne Antalné Szabó Ágnes. – A bizottság helyesnek tartotta a javaslatot. – A bizottság megvitatta a Mártonfi Attila által összeállított listákat, amelyekben az előtag folyamatos melléknévi igenév, az utótag pedig két egy szótagú szó. Döntés: ilyenkor gyakran a két egy szótagú szót egyszerű szóként kezeljük. –

Az *-ú*, *-ű*; *-jú*, *-jű* utótagú összetételek esetében a következőképpen járunk el: a főnévi előtagok esetében az egybeírás a gyakori, de vannak kivételek is. Ezek általában főnévi jelzős szerkezetek. Az utótag ilyenkor: *alakú*, *alaprajzú*, *alapú* (csak a formát megnevezők esetében), *formájú*, *keresztmetszetű*. Ha az előtag számnév, akkor általában egybeírjuk a két szót (kivéve, ha a számnév összetett szó). Ha az előtag melléknév, akkor általában különírjuk a két szót. Kivételek a szakszavak és azok az esetek, amikor jelentésváltozás történt.

2013. április 29. (A szűkebb munkabizottság ülése)Az *p* betű vitája. – Ágoston Mihály észrevételeinek megbeszélése

A *Peking* név átírásánál felmerült, hogy a pinjin átírást meg kellene magyarázni: ez tulajdonképpen a Kínai Népköztársaság hivatalos átírása. (Ennek a meghatározásnak a szabályzatba is be kell kerülnie.)

2013. május 13. (A szűkebb munkabizottság ülése)

A *p* és a *q* betű vitája. – Ágoston Mihály észrevételeinek megbeszélése

Az összetételek írásával kapcsolatban újra felmerült az a probléma, hogy néha kétféle írásmód lehetséges. A bizottság fontosnak tartja, hogy az előszóban utaljunk erre, hangsúlyozva, hogy helyesírásunk értelemtükröző. – A bizottság foglalkozott a *kis-* és a *nagy-* előtagú összetételekkel is: *kis méretű, kis fokú, kis testű, kismérvű, kishitű, kis igényű* 'alacsony igény szintű', *kisigényű* 'primitív', *kisfeszültségű, kisnyomású, de kis nyomású is; kispénzű, kisváltósúlyú, kis kaliberű fegyver, kis-kaliberű ember, kisöbű fegyver – nagy fokú, nagy méretű, nagymértékű, nagybélű, nagyfejű, nagyfeszültségű, nagyhangú, nagyigényű, nagyképi, nagylélegzetű, nagylelkű, nagymellű, de nagy mellű is; nagyméltóságú, nagy méretű, nagy mértékű, nagymérvű, nagynevű, nagyszámú, de nagy számú is, nagyszívű, nagyiszteletű, nagyvonalú*. – A bizottság fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy mozgószabály esetén a ragok és jelek nem, a képzők azonban (az *-i* kivételével) beleszámítanak a szótagszámba. – Döntések születtek egyes szavak írásáról is: *pajzsmirigyültengés* (az előző alkalommal a *tülműködést* javasoltuk!), *pedagóguséletpálya-modell, pc v. píszi, piranha v. pirája* (rég. *piránya*), *projekturn, projektummegbeszélés*. – A bizottság áttekintette az AkH. 12. szabályzati részének 141. pontjág Ágoston Mihály (Siptár Péter által is megvizsgált és mérlegelt) javaslatait, és döntött arról, hogy melyeket célszerű elfogadni.

2013. május 27. (A szűkebb munkabizottság ülése)

Az *r* betű vitája. – Ágoston Mihály észrevételeinek tárgyalása

A rádióadók neve problematikus. Intézménynévként csupa nagy kezdőbetűvel kell írni őket: (*a székesfehérvári*) *Vörösmarty Rádió*. A szervezeti egységek/alosztályok írása viszont más: *Kossuth rádió, Petőfi rádió*. Az emberek többsége nem tudja azonban, hogy mi valóban intézménynév, és mikor van szó csupán a rádió valamelyik szervezeti egységéről/alosztályáról (pl. *Petőfi rádió*). Ezért a helyzettől és a jelentéstől függően kétféle írásmód lehetséges: *Bemondták a Kossuth rádióban, de: Kinevezték a Kossuth Rádió új vezetőségét*. – A szabálypontban ez *-s*-sel fog szerepelni.

2013. június 18. (Teljes bizottsági ülés)

Az AkH. 12. szótári része *j-q* betűinek vitája

A bizottság döntést hozott az írásban kiküldött kérdésekben. – Nagy vita alakult ki a *mérnök tanár* írásával kapcsolatban (*mérnök tanár; mérnök-tanár; mérnök-tanár*). A gondot az jelenti, hogy ez a kifejezés többféleképpen értelmezhető. Jelentheti azt, hogy valaki mérnökként tanít, hogy mérnök ugyan, de van valamilyen tanári képzése, de azt is, hogy két diplomája van (*mérnök-tanár*). A javaslat: kellő magyarázattal mindhárom íráshasználat elfogadható. A háromféle variációhoz a jelentéseket pontosan kell megadni. – Felmerült az *orvosbiológus* kérdése is. Mivel van olyan tantárgy, hogy *orvosbiológia, az orvosbiológust* célszerű egybeírni. – A következő szavak elfogadott írásmódja: *érintőképernyő, fejlesztőpedagógus, programozómatematikus, programozóinformatikus, látens* (de: *latencia*), *quad, spray, spré, szpré* egyaránt, *paralelogramma, piranha* vagy *pirája, playback*. – A jelek írásához: a szótárba elegendő a *log* (a *lg* nem kell); így jó: a *mól* jele: *mol*. – Többen kifogásolták, hogy az idegen szavaknak nem szerepel a kiejtése. – Ennek oka az, hogy sok esetben többféle kiejtés is lehetséges. – Egyébként ez helyesírási szótár, nem kiejtési és nem értelmező szótár. – Az osztályok képviselői (Csiszár Imre, Pócs Tamás, Solyom Jenő, Tomcsányi Pál akadémikusok) szakterületükről több új szó felvételét javasolták a szótárba. Ezek nagy része be fog kerülni a szótárba.

2013. július 3. (A szűkebb munkabizottság ülése)

Az *s* betű vitája. – A *j–q* betűkhöz beérkezett javaslatok megvitatása. – Ágoston Mihály észrevételeinek tárgyalása

A *sós kifli*, *sós pereg*, *sós stangli* szót írjuk egységesen külön. – A bizottság megvitatta Ágoston Mihálynak (a Siptár Péter, majd Mártonfi Attila által is megvizsgált és mérlegelt) javaslatait az AkH. 12. szabályzati részével kapcsolatban (a 142. szabályponttól). Döntés született arról, hogy mely javaslatokat célszerű elfogadni, s melyeket nem.

2013. szeptember 30. (A szűkebb munkabizottság ülése)

Az *sz–zs* betűk vitája

Korábban a bizottság úgy döntött, hogy a két *i*-s birtokos személyjeles alakokat nem fogjuk feltüntetni (pl. *biciklii*). Úgy tűnik azonban, hogy néha ezek a szokásosabb alakok, így egyenként kell megvizsgálni minden *i*-re végződő szót. Lényeg, hogy egységesen járjunk el. –

Felesleges minden *-at*, *-et*; *-tat*, *-tet* képzős ige mellé kitenni azt, hogy (*műv.*), hiszen a mai magyar nyelvben ezek a képzők cselekvő igéken is megjelennek. – Döntés a *kör*, *körű* és *-körűen* utótagok esetében az egybeírás és különírás tekintetében. Ez a probléma csupán néhány szót érint. Ezek a következők: *szeles*, *szűk*, *tág*, *teljes* és *zárt*. Javaslat: a *kör*, *körű* utótagúakat írjuk külön, a *körűen* utótagúakat egybe. (Ez csupán két szó esetében jelentene változást: *zártkörű*, *teljes körűen*.) A bizottság a javaslatot vita után elfogadta. – A bizottság úgy döntött, hogy a szótári rész lezárása előtt készüljön változásjegyzék.

2013. október 28. (A szűkebb munkabizottság ülése)

A *t–zs* betűk vitája

A *tékvándót* írjuk magyarosan. A *talajközeli* egybe kell írni. Felmerül a kérdés, hogy a többi *közzeli* miért van külön? Mind egybe kell írni. – A *-közzel*nek külön szócikkben kell megjelennie (*csődközzeli*, *kormányközzeli*). – Nagy vita alakult ki a templomnevekkel kapcsolatban. Mindenki szívesen elhagyná a kötőjelet, csak az a baj, hogy ez a nagybetűs írás felé vinné a gyakorlatot. – A *tízezerforintos* legyen egybe, de akkor a 117-es pont végére kerüljön be: „de: *ötezerforintos*, *húszezerforintos* (bankjegy)”. – A *steak* írható *szték*nek is.

A *nyitvatartás* ’üzemidő’ jelentésben legyen egybeírva. – Sokadszorra is felmerült a *video*, illetve *videó* használatának kérdése. Végül az a döntés született, hogy összetételekben inkább a *videó* (*fn*) szokásosabb, de nem lehet helyteleníteni a *video* írásmódot sem, különösen, ha az összetétel utótagja idegen írásmódú, például: *videotechnika*.

2013. december 3. (Teljes bizottsági ülés)

Az AkH. 12. szótári része *r–zs* betűinek vitája

Döntés a meghívóhoz csatolt megoldandó kérdésekben: *elsőfokú bíróság*, *téligumi*, *ultraibolya sugárzás*, *törtrész-függvény*, *szilárd test*, *szerszámoszláda*, *észszerű*, *transzszibériai vasút*, de: *transzilvanizmus*, *transzilván*; *puzzle*, *quad* és *kvad*, *ranch*, *rap* és *rep*, *salsa* és *szalsza*, *salto mortale*, *steak* és *szték*, *taekwondo* és *tekvando*, *thriller* és *triller* *rubeola*, *Múpa*, *argentin*, *immunis*. – Az osztályok képviselői (Csiszár Imre, Pócs Tamás, Sólyom Jenő, Tomcsányi Pál akadémikusok) szakterületükről több új szó felvételét javasolták. Ezek nagy része be fog kerülni a szótárba.

2. Az állandó bizottság tagjainak elismerései 2013-ban

A bizottság több tagja részesült 2013-ban rangos kitüntetésben, személy szerint:

- Antalné Szabó Ágnes: Ürményi József-díj,
- Bősze Péter: Lőrincze-díj,
- Csiszár Imre: International Dobrushin Prize, az International Dobrushin Foundation (Moszkva) 2013. évi díja: „for outstanding achievements in mathematics”,
- Keszler Borbála: a Modern Filológiai Társaság érdemérme (Pro Neophilologia in Hungaria),
- Kiss Jenő: Implom József-emlékérem, Lőrincze-díj és Pro Facultate Philosophiae (ELTE).

3. Egyebek

A Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság elsődleges tevékenysége 2013-ban is az akadémiai helyesírási szabályzat készülő, 12. kiadásával kapcsolatos munkálatokra, ezen belül is főként a szótári rész kidolgozására összpontosult. A bizottság által kialakított állásfoglalások az osztályközi szoros együttműködésben, továbbá egyedi munkákban, a tárgyévben tartott előadásokban használtak. Ilyen előadást tartott például:

- Bősze Péter többek között a Semmelweis Egyetemen a magyar orvosi nyelv tantárgy keretében;
- Keszler Borbála a Simonyi Zsigmond Helyesírási Verseny döntőjén 2013. május 25-én *Ne csak helyesen, kifejezően is* címmel, továbbá Egerben, 2013. szeptember 28-án a Nagy J. Béla országos helyesírási versenyen *Hagyomány és újítás az AkH. 12. kiadásában* témakörben, valamint a Semmelweis Egyetemen a magyar orvosi nyelv tantárgy keretében;
- Laczkó Krisztina a Félézer éves a Magyar orvosi nyelv konferencián *Helyesírás az orvosi nyelvben: múlt és jelen* (elhangzott 2013. október 18-án);
- Mártonfi Attila az ELTE BTK alkalmazott nyelvészeti TDK-n (Budapest, 2013. április 10.) *Gyakorlati lexikográfia* témakörben, a 9. szótárnapon (Budapest, 2013. október 16.) *Kisenciklopédia a szótárban – a tulajdonnevek írói szótári kidolgozása* címmel, valamint társelőadóként *A nagy kulturális és földrajzi távolság lexikográfiai áthidalása a Japán–magyar nagyszótárban* témakörben, idegen nyelven *Hungarian language overview* címmel (1st Polyglot Conference, Budapest, 2013. május 19.); emellett szakértőként és tudományos-ismeretterjesztő műsorokban rendszeresen hallatja hangját a média különböző színterein;
- Szathmári István – a Kiss Jenő elnök 70. születésnapja alkalmából rendezett ünnepségen – *Mit üzen a Magyar Nyelvtudományi Társaság a mának – már megalakulásával és első tetteivel?* címmel (megjelent: MNy. 2013: 8–13);
- Tóth Etelka a komáromi Selye János Egyetem tankönyvkutató konferenciáján (2013. november 25.) *Helyesírási témakörök a tankönyvekben* címmel;
- Zimány Árpád a Besztercebányai Egyetem nemzetközi konferenciáján (2013. május 22.) *Gárdonyi Géza életművének főbb vonulatai* témakörben.

(Ez utóbbi előadások arról is tanúskodnak, hogy a bizottság kiemelt figyelmet fordít a határon túli magyar tudományossággal való kapcsolatok fenntartására és ápolására.)

A bizottság tagjai (köztük: Antalné Szabó Ágnes, Heltainé Nagy Erzsébet, Keszler Borbála, Laczkó Krisztina, Mártonfi Attila, Tóth Etelka, Zimány Árpád) szervezőként folyamatosan jelen vannak, illetve részt vesznek olyan, fiatalok számára rendezett versenyeken (például: Implom József, illetve Simonyi Zsigmond helyesírási verseny, Eötvös József országos középiskolai szónokverseny, Kossuth-szónokverseny, Nagy J. Béla országos helyesírási verseny), amelyeknek célja a magyar nyelv értékeinek megőrzése. A bizottság tagjai folyamatosan tevékenykednek a tudományos utánpótlás nevelésében: a felsőfokú képzésben, a PhD-képzésben és az akadémiai fiatal kutatók támogatásában (például Laczkó Krisztina az Eötvös Collegium igazgatója és a kuratórium tagja).

A bizottsági tagok közül többen különböző egyetemeken habilitációs bizottságok és doktori iskolák tagjai, több esetben vezetői (így például Gósy Mária, Keszler Borbála, Tolcsvai Nagy Gábor); PhD-témavezetők, TDK-dolgozatok irányítói, szakirányú szakdolgozatok vezetői; rendszeresen látnak el opponensi, bizottsági tagsági feladatokat; kutatócsoportokat, konferenciákat szerveznek PhD-hallgatók és fiatal kutatók részvételével. A bizottság jó kapcsolatban áll a fiatalokat külön is támogató Anyanyelvűpolók Szövetségével (amelynek tiszteletbeli elnöke Grétsy László).

A bizottság osztályközi jellege révén folyamatos (szükség esetén intenzív) kapcsolatban van az MTA egyes osztályaival, amelyeknek képviselői támogatón segítik a bizottság munkáját a helyesírási szabályzat és szótár végleges formájának kialakításában. A bizottság szoros kapcsolatot ápol a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium keretében működő Földrajzinév-bizottsággal (amelynek tagja Gerstner Károly és Keszler Borbála is). Hasonlóképpen intenzív az együttműködés a Magyar Nyelvtudományi Társasággal, amelynek vezetőségében, illetve választmányában szintén többen vannak jelen a bizottság tagjai közül. Más nemzetközi és akadémiai testületek munkájában is részt vesznek a bizottság tagjai, így például Bősze Péter European Academy of Gynaecological Cancer, Csiszár Imre az IEEE Information Theory Society Shannon Award Committe, Gósy Mária a Nemzetközi Fonetikai Társaság elnökségének, Keszler Borbála és Kiss Jenő az MTA Anyanyelvünk Európában Elnöki Bizottságának a tagja. Emellett többen segítik munkájukkal a Nyelvtudományi Bizottság, a Magyar Nyelvészeti Munkabizottság, a Szótári Munkabizottság, a József Attila Társaság tevékenységét.

A bizottság tagjai közül többen munkálkodnak különböző folyóiratok, periodikák szerkesztői testületében. Így például a nyelvtudomány hazai és nemzetközi eredményeinek közzétételét, a pedagógusok tájékoztatását és a nyelvművelői feladatok ellátását egyaránt célul kitűző *Magyar Nyelvőr* szerkesztőbizottságában tevékenykedik: Keszler Borbála (1993 óta főszerkesztő), Grétsy László, Heltainé Nagy Erzsébet, Kemény Gábor, Laczkó Krisztina, Tolcsvai Nagy Gábor. Továbbá – *Magyar Nyelv*: a szerkesztőbizottság tagjai Kiss Jenő, Nyomárkay István, Siptár Péter, Szathmári István; *Magyar Orvosi Nyelv*: Bősze Péter (alapító főszerkesztő), Grétsy László, Keszler Borbála, Kiss Jenő, Laczkó Krisztina Prószék György; *Beszédkutatás*: Gósy Mária főszerkesztő, Siptár Péter szerkesztőbizottsági tag; *Acta Linguistica Hungarica*: Siptár Péter a szerkesztőbizottság tagja; *Govor/Speech, Journal of the International Phonetic Association*: Gósy Mária a szerkesztőbizottság tagja; *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, valamint *Magyaritanítás*: Zimányi Árpád a szerkesztőbizottság tagja; *Névtani Értesítő*: Gerstner Károly, Laczkó Krisztina szerkesztőbizottsági tagok; *Édes Anyanyelvünk*: Grétsy László, Heltainé Nagy Erzsébet, Kemény Gábor a szerkesztőbizottság tagjai; *Anyanyelv-pedagógia*: Antalné Szabó Ágnes (főszerkesztő), Laczkó Krisztina, Tóth Etelka a szerkesztőbizottság tagjai; *Annales Sectio Linguistica*, valamint *Studia Linguistica Hungarica*: Tolcsvai Nagy Gábor főszerkesztő; *Finno-Ugric Languages and Linguistics*: Siptár Péter a szerkesztőbizottság tagja. Emellett olyan rangos, nem nyelvészeti folyóiratok szerkesztőbizottságában is jelen vannak a bizottság más akadémiai osztályainak képviselői, mint például a *CME Journal of Gynecologic Oncology* vagy a *European Journal of Gynaecological Oncology* szerkesztőinek sorában Bősze Péter, illetve az *Acta Mathematica Hungarica* és a *Studia Scientiarum Mathematicarum Hungarica* szerkesztőbizottságában Csiszár Imre.

A fenti felsorolás közel sem teljes, de úgy véljük, a bizottság tagjainak dióhéjban bemutatott társadalmi szerepvállalása és a tudományos életben folytatott tevékenysége egyértelműen igazolja, hogy a Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság 2013-ban eredményesen és hatékonyan működött.

Tóth Etelka
a bizottság titkára